

PREVENTIVA DOPOLDNE, ALKOHOL ZVEČER

Zdrava izbira potrebuje okolje, ki jo omogoča

Pred predavanjem o preventivi na eni od srednjih šol sva se s šolsko psihologinjo ob čaju na bližnjem trgu pogovarjali o tem, katere preventivne ukrepe bi bilo treba nujno okrepiti. Bil je ravno čas glavne malice in mimo naju so šli trije dijaki tretjega letnika. V rokah so nosili najcenejše vino iz bližnje trgovine. Ostali sva brez besed. Govorili sva o preventivi, njena resničnost pa je pravkar šla mimo naju.

Na ta prizor sem se spomnila dvakrat v zadnjih treh tednih. Prvič, ob novici o delovnem osnutku zakona o preventivi in zdravem življenjskem slogu, kjer po poročanju medijev ni bilo prepovedi prodaje alkohola v trgovinah in na bencinskih servisih med 21. in 7. uro ter prepovedi prodaje žganih pijač v gostinstvu pred 10. uro. In drugič, ob zadnji novici o noveli Zakona o omejevanju porabe alkohola (ZOPA-B), ki je trenutno v obravnavi v Državnem zboru po skrajšanem postopku. Glavna sprememba, ki jo uvaja novela, je umik prepovedi prodaje in ponudbe alkohola v šolah in na pripadajočih zemljiščih, ko tam ne poteka vzgojno-izobraževalna dejavnost. Predlagatelji rešitev utemeljujejo s težavami manjših krajev, kjer sta šolska telovadnica ali avla pogosto edina dovolj velika prostora za prireditve.

Razumem prostorsko stisko. Ne razumem pa, zakaj mora biti njen odgovor alkohol v šoli. Šola namreč ne preneha biti šola v petek popoldne ali takrat, ko se zaključi pouk. V Društvu UP se s prakso srečujemo vsak dan, zato želim k tej razpravi dodati naš vpogled.

Po [podatkih NIJZ](#) je leta 2024 v Sloveniji zaradi vzrokov, ki jih neposredno pripisujemo alkoholu, umrlo 842 ljudi. To je več kot dve smrti na dan in 3,9 odstotka vseh smrti v državi. Pri delu z družinami vse te številke dobijo obraz. Obraz otroka, ki je prezgodaj zapustil svet, ali otroka, ki je doma prezgodaj odrasel. Tudi obraz starša ali partnerja, ki je nekomu pomagal in nazadnje sam omagal.

Ko mladostnike vprašam, kako pridejo do alkohola in nikotinskih izdelkov, največkrat odgovorijo, da je treba le najti trgovino, kjer osebnih dokumentov ne preverjajo dosledno. Tu se srečamo z realnostjo, da starostna meja varuje mladoletnika le toliko, kolikor jo upošteva prodajalec.

Drugo plat dostopnosti slišim v terapevtskih pogovorih z ljudmi, ki so se odločili za abstinenco. Poleg cenovne dostopnosti in vseprisotnosti govorijo o majhnih stekleničkah žganja tik ob blagajni, ki jih pričakajo ob vsakdanjem nakupu hrane. Zanje je to lahko sprožilec. Prebudi željo, načne odločitev in poveča nevarnost zdrsa.

Oba vpogleda iz prakse kažeta isto. Na vedenje poleg znanja, volje in osebne odgovornosti močno vpliva okolje: število prodajnih mest, postavitve izdelkov, njihova

cena in časovna dostopnost ter pogostost srečevanja s tem. Omejevanje dostopnosti odgovornim odraslim vzame malo, mladostnikom in ljudem v občutljivih življenjskih okoliščinah pa ponuja zaščito.

[Raziskava HBSC](#) iz leta 2022 kaže, da je bilo v življenju vsaj dvakrat opitih 23,1 odstotka petnajstletnikov in 45,4 odstotka sedemnajstletnikov. Tu govorimo o opitosti. Delež mladih, ki so alkohol vsaj poskusili, je precej višji. Približno vsak tretji petnajstletnik je prvič pil alkohol pri 13 letih ali manj, torej še v osnovni šoli. Tem mladim na predavanjih in preventivnih delavnicah govorimo o odgovorni izbiri, obenem pa razpravljamo, ali naj bo alkohol na voljo celo v šolskem prostoru, takoj ko se pouk konča. Če v istem prostoru dopoldne izvajamo pogovore s starši in otroki ter preventivne delavnice o tveganjih uporabe psihoaktivnih snovi, zvečer pa točimo alkohol, mladi dobivajo dvojno sporočilo.

Nevladne organizacije, ki delujemo na področju preventive ter delamo z mladostniki in družinami, lahko vložimo ure in ure v pogovore, predavanja in preventivne programe. Vemo pa, da preventiva sega širše in se začne veliko pred prvim pogovorom o drogah. Preventiva se začne z občutkom varnosti in pripadnosti, s prepoznavanjem čustev, z odraslim, ob katerem otrok čuti, da je slišan in viden, s postavljanjem meja in pravočasnim iskanjem pomoči. Pri mladostnikih se temu pridružijo kritično mišljenje ter razumevanje vpliva vrstnikov, oglaševanja in zmotnega prepričanja, da to počnejo vsi.

Tako lahko tudi najboljši programi, ki vključujejo podporo, dobro informiranje in pomoč družinam, izgubljajo moč v okolju, v katerem je alkohol prisoten - poceni, privlačno pakiran in dostopen na vsakem koraku. Zakon zato ni postranska stvar preventive. Z njim družba določa, koliko bo alkohol dostopen in v katere prostore ga je pripravljena spustiti. Šolski prostor mora biti tu jasna meja.

Kako deluje učinkovita sistemska preventiva, kaže [islandski model](#). Tam redno spremljajo podatke o življenju mladih. Starši, šole in lokalne skupnosti delujejo usklajeno, mladim pa so na voljo organizirane športne in kulturne dejavnosti, v katerih najdejo pripadnost in uspeh. Leta 1998 je 42 odstotkov islandskih petnajst- in šestnajstletnikov poročalo, da so bili v zadnjem mesecu opiti. [Leta 2016](#) jih je bilo le še 5 odstotkov. Alkohol tam prodajajo v posebnih državnih prodajalnah z omejenim delovnim časom, kupiti pa ga je mogoče pri dvajsetih letih. Otroci gre po kruh in mleko v trgovino, ne da bi videl alkohol. Oseba v abstinenci prav tako. Islandija skupnostnega življenja torej ni gradila z alkoholom, ampak z vlaganjem v prostor in čas za mlade brez njega. Slovenija lahko najde svojo pot, sporočilo islandskega primera pa je jasno: okolje se da spremeniti.

Predlagana novela je predstavljena kot praktična rešitev za lokalne prireditve. Toda rešitev ni omejena le na nekaj natančno določenih dogodkov. Prepoved ne bi veljala v času, ko v šolskih prostorih ali na pripadajočih zemljiščih ne poteka vzgojno-izobraževalna dejavnost. To je precej širše od argumenta o eni telovadnici v manjšem

kraju. Predlogu nasprotujejo NIJZ, predstavniki ravnateljev in druge organizacije s področja javnega zdravja in preventive. Tudi Komisija Državnega sveta za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide mu 22. oktobra 2026 ni izrekla podpore.

Odločitev je zdaj v rokah poslank in poslancev. Od njih pričakujemo, da šolskega prostora ne bodo presojali samo po tem, kaj se v njem dogaja v določenem trenutku. Šola je prostor otrok tudi popoldne, ob koncih tedna in med prireditvami. Če želimo dosledno preventivo, mora šolski prostor ostati brez alkohola.

Če bom še kdaj na tistem trgu s šolsko psihologinjo govorila o preventivnih ukrepih, si želim videti mimoidoče dijake, ki med šolsko malico niso mogli priti do alkohola. In želim si, da njihova šola zvečer ne bi postala prostor, kjer odrasli izberejo prav tisto, pred čimer jih dopoldne svariijo.

Anita Demetrov

Društvo UP

Članica Zveze NVO na področju drog in zasvojenosti

Predstavnica NVO v Komisiji Vlade RS za droge